

De

NUMMER 6 /// JAARGANG 86 /// 17 DECEMBER 2010

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Over seks praten

Traag tot toorn

Ruth

Begin van leven

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie Prof. dr. Ad de Bruijne
(hoofdredacteur), drs. Heleen Sytsma - van Loo
(eindredacteur), drs. Bas Luiten, drs. Janneke Burger -
Niemeijer, dr. Hans Schaeffer

Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Beeldredactie drs. Frouckje van der Wal

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak douglas design

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 96

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 49,95 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand
voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar
schriftelijk of per e-mail te geschieden
(voor 1 december)

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99

*Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.*

www.dereformatie.nl

RITUEEL

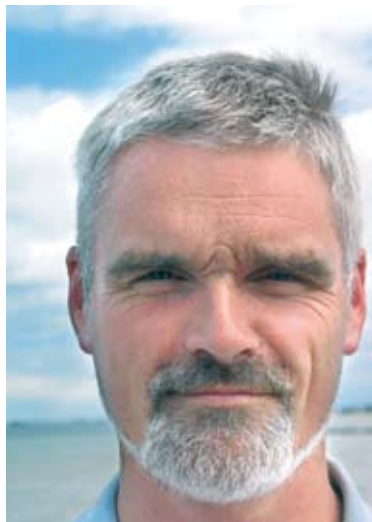
TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOFDREDACTEUR ///

Kunnen de gelovigen weer verder met hun ritueel? Het NOS-journaal berichtte over de presentatie van de Herziene Statenvertaling. Vriendelijk, en dat is anders dan tien jaar geleden. Maar tegelijk afstandelijk en met de nodige misverstanden. Het was nog tot daaraan toe dat Rob Trip de HSV typeerde als 'een herziene vertaling van de Statenbijbel'. Maar zijn mededeling dat daar zes jaar geleden ook al een vertaling van was gemaakt, deed aan klokken en klepels denken. Nog wat ongemakkelijker was de uitleg aan het Nederlandse publiek dat voor deze gelovigen het bestuderen van de Bijbel 'dagelijks ritueel' is. De genadeslag volgde met de slotzinnen: er werden zo'n 1000 Bijbels verkocht, 'voor het ritueel'.

Een ritueel is een regelmatig terugkerende godsdienstige handeling die volgens een vast patroon verloopt. Zo kun je de dagelijkse Bijbellezing inderdaad typeren. Toch kan het zomaar de indruk wekken dat het christelijk geloof een boekreligie vormt, waarin net als bij de Islam een heilig boek centraal

staat. In werkelijkheid is de Bijbel alleen maar een hulpmiddel bij een werkelijkheid. Een christen leeft in de wereld van God, tussen de werken van God en in een levende gespreksrelatie met God en Christus. De Bijbel voedt en onderhoudt je besef van die werkelijkheid, leert je daarin je weg vinden en vormt je tot iemand die deze werkelijkheid weer spiegelt.

Nu zullen we moeten wennen aan vriendelijk of onvriendelijk onbegrip in onze niet meer christelijke omgeving. De eerste christenen werden zelfs getypeerd als kannibalen omdat hun omgeving het 'ritueel' van het avondmaal misverstond. Toch daagt het ons uit om zo helder mogelijk te laten merken waar het christelijk geloof echt om draait. Buitenstaanders moeten ons niet vooral kennen van onze besloten rituelen rond een geheimzinnig en kennelijk niet zomaar leesbaar boek. Ze moeten via ons leven uit het Woord de werkelijkheid van God tegenkomen. Geen Bijbelvertaling kan zonder leesbare brieven van Christus.

IN DIT NUMMER

100

KIEZEN VOOR HET LEVEN

De toegenomen keuzemogelijkheden rond het levensbegin en de vrijere seksuele moraal hebben een keerzijde: er is in de samenleving veel nood rond onbedoelde zwangerschappen. In die situatie is een goede en betrouwbare raadgever geen luxe, maar noodzaak.

104

KWESTIES ROND HET LEVENSBEGIN

Technische ontwikkelingen op medisch gebied roepen allerlei ethische vragen op. Stef Groenewoud van het Lindeboom instituut geeft aan hoe twee recente ontwikkelingen rond het levensbegin beoordeeld moeten worden vanuit een christelijke grondhouding.

112

KLEINE PROFETEN

Soms sterft een kindje rond de geboorte – een onnoemelijk verdriet voor de betrokkenen. De gebeurtenis kan grote geloofsvragen oproepen. Jonggestorven kinderen laten ons wel zien wat genade is: zonder zelf iets bij te dragen Gods koninkrijk beërven.

EN VERDER

103 COLUMN BAKSTENEN BOODSCHAP /// 103 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 108 BIJBELTAAL
BEGIN VAN VREUGDE /// 110 TRAAG TOT TOORN /// 111 BOEKBESPREKING LEREN VAN PETRUS ///
114 VRAAG EN ANTWOORD /// 115 GEDICHTEN RUTH /// 116 JONGEREN OVER SEKS PRATEN,
OUDERS KUNNEN HET NIET /// 118 KORT NIEUWS, PERSBERICHTEN /// 119 UIT DE KERKEN ///

In de 20ste eeuw is er veel veranderd in het denken over het begin van leven. De vrije seksuele moraal, de komst van anticonceptiemiddelen, vrouwenemancipatie, abortuswetgeving en medisch-technische ontwikkelingen hebben een enorm effect op de samenleving. Vrouwen worden geacht baas in eigen buik te zijn. Kinderen krijg je niet meer, die maak je of neem je, is de boodschap. En dat doe je wanneer het jou het beste uitkomt.

Kiezen voor het leven

TEKST: FROUCKJE VAN DER WAL, BEELDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Het hierboven geschetste beeld is zwart-wit; in de praktijk zijn er vele nuances op mogelijk. Sommige van de geschetste ontwikkelingen hebben ook waardevolle dingen opgeleverd. Maar het mag duidelijk zijn dat er veel veranderd is in de afgelopen decennia, waardoor de keuzemomen-

ten rond geboorte en gezinsplanning toegenomen zijn. Dat vraagt om een grote mate van verantwoordelijkheid. Voor veel mannen en vrouwen is dat geen probleem. Maar het is een illusie te denken dat iedereen in deze maatschappij de verantwoordelijkheid voor het maken van de juiste keuzes aankan.

Betuttelend Vooral voor tieners is dat niet gemakkelijk. Vaak gaat het goed, maar wat als onverantwoord seksueel experimenteren ongewenste gevolgen heeft? Wat als een jonge vrouw onbedoeld zwanger raakt? Kiezen voor abortus is in onze samenleving een reële optie. Wie opkomt voor het ongeboren

leven, wordt al snel verweten betuttelend of conservatief te zijn. Maar wat is de situatie in de praktijk? Kennen vrouwen de rechten van hun ongeboren kind en de mogelijkheden die er zijn om steun te krijgen bij het grootbrengen en opvoeden van een kindje? En is het inderdaad betuttelend om vrouwen te helpen bij het maken van keuzes rondom het levensbegin en te informeren over alternatieven voor abortus, of is juist een kwestie van vanzelfsprekende maatschappelijke verantwoordelijkheid en mededogen?

Annet de Graaf is medewerkster bij Siriz – voorheen VBOK. De VBOK werd in 1971 door artsen en anderen opgericht, hetzelfde jaar waarin de eerste (illegale) abortuskliniek abortus provocatus begon uit te voeren. Annet adviseert en begeleidt al tien jaar vrouwen en tienermeiden die meestal onbedoeld in verwachting zijn geraakt. Ze benadrukt dat slechts een derde van de cliënten van Siriz een christelijke achtergrond heeft. Vrouwen in nood kunnen ongeacht hun achtergrond of levensovertuiging bij Siriz terecht. Siriz geeft informatie, kijkt naar de mogelijkheden die er zijn en helpt bij het maken van keuzes bij een onbedoelde zwangerschap. De keuze om al dan niet de zwangerschap voort te zetten ligt uiteindelijk bij de vrouw. Als zij aangeeft dat er sprake is van een noodsituatie – een ruim begrip in dit geval – heeft zij wettelijk gezien het recht om de zwangerschap te beëindigen. Wel heeft de behandelend arts de plicht om haar te wijzen op alternatieven. Hij moet nagaan of het een vrijwillige en zelfstandige beslissing van de vrouw betreft en hij heeft het recht het verzoek tot abortus te weigeren. Bij twijfel kan een cliënt worden doorverwezen naar een organisatie als Siriz.

Paniek Annet heeft veel praktijkervaring en vertelt met passie over haar werk. Over hoe zij het ongeboren leven ziet, is zij duidelijk: 'Ik noem het een kindje.' Daarin is zij ook eerlijk richting de mensen die ze begeleidt, ook al laat ze mensen vrij in hun zienswijze. Ze informeert desgewenst wel over de fase van de zwangerschap en de foetus. Als maatschappelijk werkster probeert Annet om de situatie van de hulpvrager goed in kaart te brengen en te kijken naar de mogelijkheden die er zijn. Ze benadrukt dat er vaak sprake is van paniek als mensen ontdekken dat ze in verwachting zijn geraakt zonder dat dit de bedoeling was. Ze weten niet wat ze moeten doen, laat staan wat hun mogelijkheden en rechten zijn. Zo'n ongeplande zwangerschap zet je leven op zijn kop; medewerkers van Siriz kunnen dan helpen om alles op een rijtje te zetten. Het is volgens Annet belangrijk om die eerste paniek eraf te halen, zodat

Annet de Graaf, hulpverleenster bij Siriz ///

FOTO: FROUCKJE VAN DER WAL ///

*'Keuzemomenten rond
geboorte en gezinsplanning
nemen toe; dat vraagt
om een grote mate van
verantwoordelijkheid'*

alles rustig overwogen kan worden en mensen niet achteraf spijt krijgen van hun beslissing.

Annet signaleert een verschil in nood tussen christelijke en niet-christelijke vrouwen. Bij een onbedoelde zwangerschap van jonge meiden uit een christelijk milieu spelen schaamte en angst voor de reactie van de omgeving een grote rol. 'Soms kan zo'n meisje dan zo bang zijn dat ze denkt dat als het maar

weg is, het probleem opgelost is. Maar dat is natuurlijk niet zo. Deze zwangerschap heeft impact op je levensgeschiedenis, hoe je er ook mee omgaat. Kies je voor abortus, dan kies je mogelijk voor een eenzaam geheim, dat je altijd met je meedraagt.'

Vaak blijkt de angst ongegrond en reageren de ouders heel anders dan verwacht. 'Juist binnen christelijke kringen is de mogelijkheid tot hulp en begeleiding groot.' Heel anders is dat bij vrouwen uit een niet-christelijke omgeving. Vaak is er sprake van ingewikkelde gezinsverbanden en is er al veel voorgevallen. Sommige vrouwen krijgen zelfs te horen dat ze niet meer welkom zijn als ze het kindje niet weg laten halen. Door de veelheid van problemen denken ze dat een kindje laten komen en grootbrengen geen optie voor hen is, ook al zijn ze er wel toe bereid. 'Ik ga dan met hen op zoek naar de mogelijkheden en probeer hun omgeving – het systeem, zoals wij dat noemen – erbij te betrekken. Maar als daar geen mogelijkheden liggen, gaan we desnoods op zoek naar andere oplossingen. We hebben een opvanghuis voor moeders en hun kindjes en plaatsen vrouwen soms ook bij gastgezinnen. Wat dat betreft hebben

we veel aan onze achterban. Zij maken het mogelijk dat we dit soort oplossingen kunnen bieden. Deze vrouwen zijn er enorm bij gebaat.' Soms betekent het zelfs dat de negatieve spiraal waar de vrouwen zich in bevinden doorbroken kan worden en er zicht is op een toekomst waarbij vrouw en kind beiden kunnen groeien. 'Maar,' vertelt Annet erbij, 'ik hou ze wel altijd voor dat het niet vanzelf gaat en dat ze er hun best voor zullen moeten doen. Maar het is zeker mogelijk als ze gemotiveerd zijn.' De begeleiding van Siriz kan zo nodig tot zo'n negen maanden na de bevaling doorlopen.

Rechten en plichten Uit het verhaal van Annet blijkt dat er veel onkunde is als het gaat om rechten, plichten en mogelijkheden tot hulp bij onbedoelde zwangerschap. Zo wordt in de wet bijvoorbeeld bepaald dat het vrijwillig afbreken van een zwangerschap niet eerder mag worden uitgevoerd dan op de zesde dag na het consulteren van een arts. Dat betekent dat iedere vrouw die een abortus overweegt vijf dagen bedenktijd heeft. Maar volgens Annet weet lang niet iedereen dat deze termijn al ingaat op het moment dat de vrouw een huisarts bezoekt en doorverwezen wordt naar een abortuskliniek. 'Ik heb een keer een stel begeleidt dat het achteraf heel moeilijk had met hun beslissing. Zij waren naar de huisarts gegaan en doorverwezen naar een kliniek. Zonder dat ze het beseften was de periode van vijf dagen bedenktijd al ingegaan op het moment dat ze de huisarts bezochten. Ze waren zo gespannen dat de vrouw die hen opving in de kliniek waarschijnlijk te goeder trouw tegen hen zei dat ze 's middags meteen wel terecht konden, omdat er iemand was uitgevallen. Dan was het maar achter de rug. Het stel was

zo overrompeld dat ze alles maar gewoon ondergingen. Later kregen ze het er moeilijk mee.'

Vrouwen zijn ook lang niet altijd op de hoogte van de rechten van het kind. Als er niet of nauwelijks een relatie met de verwekker is of een kind voor de man ongewenst is, staat de vrouw er niet per definitie alleen voor. 'Een kind heeft recht op een vader en een moeder,' vertelt Annet. 'Dat is bij wet geregeld. De vrouw kan desnoods via de rechter een regeling voor alimentatie afdwingen.' Voor het zover komt, probeert Annet van haar kant de vader bij het proces te betrekken en voert zij eventueel ook gesprekken met hem. Man en vrouw zijn beiden verantwoordelijk, wat ook betekent dat een vader recht heeft op contact met zijn kind. Tegelijkertijd is een man wel onmachtig als het gaat om de definitieve beslissing tot afbreken van de zwangerschap. Ook voor de vader is er ruimte bij Siriz om zijn verhaal te doen en de vragen te stellen die bij hem leven.

Raadgever De verhalen die Annet vertelt over haar werk en de mensen die ze ontmoet, komen niet over als betutteling. In een maatschappij met zoveel mogelijkheden en regelingen is een goede en betrouwbare raadgever geen luxe, maar eerder noodzaak. Bedenktijd rond abortus en bedenkingen tegen het afbreken van ongeboren leven kun je niet afdoen als betutteling; dat zou geen

recht doen aan de nood die vrouwen en mannen kunnen ervaren bij een onbedoelde of een afgebroken zwangerschap. Siriz gaat dat debat niet uit de weg, maar zoekt de dialoog met de samenleving en met name met de jongeren. Daardoor wil de organisatie werken aan een maatschappelijk klimaat waarin de waarde van pril ongeboren leven wordt ingezien en de eigen verantwoordelijkheid voor dit leven wordt erkend en gedragen. Door het aanbieden van voorlichtingslessen op scholen wil Siriz jongeren helpen om hun mening te vormen over relaties en seksualiteit en informeren over de gevolgen van onbeschermd vrijen. Juist in deze fase van het leven experimenteren jongeren met seks terwijl ze eigenlijk nog vol zitten met vragen; ze overzien de consequenties van hun gedrag nog niet. Tijdens voorlichtingslessen worden leerlingen aan de hand van verschillende interactieve werkvormen uitgedaagd om hun mening te vormen en open te zijn. De insteek daarbij is dat ze leren na te denken over hun eigen identiteit en hun grenzen. Bovendien kunnen ze vragen stellen. Zo'n gesprek over seks hebben jongeren vaak liever met iemand die ze niet kennen dan met hun eigen ouders of leerkrachten. Door zo bij de basis te beginnen, worden jongeren een stapje verder geholpen in het nemen van verantwoordelijkheid ten aanzien van zichzelf, de ander en de maatschappij.

✦ SAMENVATTING

De vrije seksuele moraal en het scala aan keuzemogelijkheden rond het begin van leven worden in onze samenleving als een verworvenheid gezien. Meer mogen en meer kunnen kiezen zijn echter een zware verantwoordelijkheid, zeker voor jongeren die seksueel veel eerder actief zijn dan dat ze de verantwoordelijkheid van het ouderschap kunnen dragen. Siriz staat mensen die daar mee worstelen, met raad en daad terzijde. Er wordt ook ingezet op goede voorlichting aan jongeren.

JACOB GLAS, PREDIKANT TE MAASTRICHT ///

Bakstenen boodschap

Kerken in Nederland vragen zich bij gebrek aan mensen af wat ze met al die bakstenen aan moeten. Met pijn in het hart worden zelfs stadsbeeldbepalende gebouwen 'aan de eredienst onttrokken' en soms met de grond gelijk gemaakt. Het zij zo. Christenen moeten maar leren om kerk te zijn zonder kerk.

Maar met het afbreken van gebouwen gaat ook de boodschap verloren die uitgebeeld is in hout of steen. Een verloren gegaan timpaan (spits toelopend driehoeksveld boven de ingang) van een kerkgebouw in Zuid-Frankrijk bevatte een indrukwekkende boodschap. In de eerste plaats vallen de dieren en bomen en planten op, met name de wijnranken, zwaar van de druiventrossen. Allemaal verwijzingen naar de schepping. Alles wat adem heeft, love de Heer. Dit werkstuk is tot

stand gekomen gedurende de bloeitijd van de Middeleeuwen waarin de kerk alles had bereikt wat er te bereiken viel aan wereldlijke macht en invloed op de samenleving. De aarde reikt naar de hemel. Maar zelfs in deze periode in geschiedenis van de kerk bleef men oog houden voor de gebrokenheid van het leven. Ook dat kan worden opgemaakt uit deze timpaan. Er zijn wangedrochten en mismaakten te zien, het afschuwelijke, het ijselijke, het afschrikwekkende waar mensen hun hoofd voor omdraaien. Maar ziedaar, midden in deze ellende staat de figuur van Christus die zegenend zijn armen uitstrekt en ter gelegenheid van zijn troonsbestijging heeft gezegd: 'Trek heel de wereld rond en maak aan ieder schepsel (!) het goede nieuws bekend.' De bakstenenboodschap van dit verloren gegane kunstwerk is helder.

Ook zij horen erbij. De aarde is niet eerder bij de hemel dan wanneer zij alles wat gebroken en veracht, mismaakt en verstoten is, meeneemt.

En voor degene die deze boodschap links laat liggen, wacht bij binnenkomst van de kerk het plafond van het voorportaal waarop het laatste oordeel staat afgebeeld met de figuur van de Mensenzoon als rechter. Iedereen die van buiten naar binnen wil en omgekeerd moet daar onderdoor. Ook de koning en de keizer, de priester en de kardinaal. Dan dreunen de woorden in hun hoofd: 'Wat heb jij voor Mij gedaan?'

WWW.DEREFORMATIE.NL

Bezoek ook eens onze website. Daar vindt u naast een aantal inhoudelijke bijdragen stellingen bij de thema's van de afgelopen maanden en informatie over de thema's die de komende tijd in De Reformatie aan de orde zullen komen. Op de stellingen kunt u nog steeds reageren; suggesties voor nieuwe thema's zijn welkom.

Het thema van het eerstvolgende nummer, dat D.V. verschijnt op 30 dec. a.s., is *Oorlog en vrede*. Het extra dikke themanummer bevat onder andere een interview met oud-minister van defensie Eimert van Middelkoop en een thema-artikel door krijgsmachtpredikant Jan Peter van Bruggen over de moderne oorlog in het licht van het christelijk denken over oorlog en vrede. Het eerste nummer van 2011 verschijnt D.V. op 14 januari en heeft als thema *De toekomst van de kerk*.

Het thema van dit nummer van De Reformatie is *Begin van leven*. U kunt op de website uw mening geven over de volgende stelling:

Ook onder veel christenen leeft de gedachte dat leven maakbaar is.

Kwesties rond het levensbegin

TEKST: DR. STEF GROENEWOUD, DIRECTEUR VAN HET G.A. LINDEBOOM INSTITUUT VOOR ETHIEK VAN DE GEZONDHEIDSZORG ///

Een vrouw van 33 kiest ervoor om eerst nog tien jaar carrière te maken en daarom laat ze haar eicellen invriezen. Bij de 20 wekenecho wordt een open ruggetje geconstateerd en de aanstaande ouders besluiten om de zwangerschap te beëindigen.

Dit soort beslissingen is vandaag de dag geen uitzondering in Nederland; nieuwe technieken rond het levensbegin roepen nieuwe vragen op. Er zijn er meer te noemen dan deze twee, maar in dit artikel beperken we ons hiertoe. De vraag is niet alleen: hoe heeft deze situatie kunnen ontstaan, maar ook: hoe gaan we ermee om? In dit artikel schetsen we eerst twee grondhoudingen die ons bij het beantwoorden van deze vragen kunnen helpen. Daarna bespreken we achtereenvolgens enkele overwegingen bij het invriezen van eicellen (vitricificatie) en de 20 wekenecho, om af te sluiten met een beoordeling van de mogelijkheden die deze technieken bieden.

Grondhoudingen In de medische ethiek (het denken over de morele juistheid van het medisch handelen) kunnen we twee grondhoudingen onderscheiden: de klassieke houding en de (post)moderne houding.

- In het besef dat mensen leven in een gebroken wereld en in afwachting zijn van Gods koninkrijk, gaat de eerste houding er vanuit dat het lichamelijke en het sociale bestaan moeten beantwoorden aan gegeven waarden. Voorzienigheid en verwachting zijn hier sleutelbegrippen. De tweede houding is van mening dat het bestaan waarde krijgt zodra het geïnstrumentaliseerd wordt. Dit gaat uit van het idee van beheersing.
 - In de eerste houding zijn het medisch handelen en de medische techniek ingebed in de godsdienst. Zij maken onderdeel uit van een natuurlijke, gegeven orde. In het (post)moderne denken daarentegen wordt de techniek aangewend om de werkelijkheid te ontleden en te reconstrueren, al naar gelang de mens wil of nuttig acht.
 - De klassieke houding plaatst de dood en de kwetsbaarheid of onvol-
- De klassieke houding waardeert het leven als een uniek gegeven (gegeven in de dubbele betekenis van het woord), terwijl het (post)moderne gedachtegoed uitgaat van de manipuleerbaarheid of de maakbaarheid van het leven.

komenheid van het leven (ziekte en beperkingen), in het licht van de gehele heilsgeschiedenis: schepping, zondeval, verlossing en wederkomst. De (post)moderne stroming wil deze kwetsbaarheid en onvolkomenheid beheersen, terugdringen en uitbannen. De techniek wordt aangewend om eraan te ontsnappen.

Uitstelmoeders Afgelopen zomer boden de beroepsverenigingen van Gynaecologen (NVOG) en Klinisch Embryologen (KLEM) aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) hun advies aan over 'vitricificatie': een nieuwe methode voor het invriezen van eicellen. Staatssecretaris Bussemaker had de verenigingen daar vorig jaar om gevraagd. Er was toen discussie ontstaan nadat bekend werd dat het Amsterdam Medisch Centrum als eerste Nederlandse ziekenhuis ook eicellen wilde invriezen in gevallen waarin niet direct een medische aanleiding bestond. In een speciaal ingestelde commissie, bestaande uit gynaecologen, een embryoloog, een socioloog en een ethicus, is nagedacht over diverse situaties waarin het invriezen van eicellen toegepast zou kunnen worden. Er is literatuurstudie verricht naar de mogelijke risico's voor vrouw en kind, zowel bij het uitnemen en invriezen van de eicellen als bij het gebruik van ingevroren eicellen. Wat uit het advies vooral naar voren komt is dat de nieuwe invriesmethode een heel mooie techniek is die voordelen oplevert voor de vrouw (optimale keuzevrijheid, hogere zwangerschapskansen, lage risico's) en latere kinderen (minder vaak afwijkingen). Zo kun-

nen vrouwen die wegens kanker een chemotherapie moeten ondergaan en daardoor onvruchtbaar worden hun eicellen laten invriezen. Ook voor stellen die Ivf-behandelingen ondergaan maar vanuit hun geloofsovertuiging niet teveel embryo's in één keer willen laten ontstaan, biedt vitricificatie voordelen. Er vallen wel kritische kanttekeningen te plaatsen bij het advies, vooral daar waar het gaat om vitricificatie zonder strikt medische noodzaak. De commissie gebruikt onder andere het voorbeeld van de 36-jarige vrouw die haar baan voorlopig niet wil 'opofferen' voor het stichten van een gezin. De commissie redeneert dat in zo'n geval niet alleen

*'De techniek wordt
aangewend om te
ontsnappen aan
kwetsbaarheid en
onvolkomenheid'*

gekeken moet worden naar wat biologisch mogelijk is, maar ook naar wat past in het leven van de vrouw. De opvatting dat zij haar leven ook heel anders zou kunnen inrichten, zou van weinig respect getuigen voor haar autonome keuzes. Daar waar de commissie een grens had kunnen trekken, zet ze met deze stellingname de deur wagenwijd open voor nieuwe 'uitstelmoeders' en dat is om een aantal redenen te betreuren.

Kanttekeningen Ten eerste zou het beleid er juist op gericht moeten zijn vrouwen te stimuleren op jongere leeftijd kinderen te krijgen. Nederlandse vrouwen krijgen gemiddeld als ze 29,4 jaar zijn hun eerste kind. Vergeleken met andere landen is dat in verhouding laat. De Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) wees in 2007 al op de nadelige medische en maatschappelijke gevolgen van uitgesteld ouderschap. Naast gezondheidsproblemen voor de moeder leidt een uitgestelde kinder-

wens ook tot hogere maatschappelijke kosten door een groter beroep op medische (technologische) zorg. Ten tweede is er nog zo goed als niets bekend over de medische risico's voor een kind dat geboren is na vitricificatie van eicellen. Daarom zou de techniek voorlopig alleen in het kader van wetenschappelijk onderzoek toegepast mogen worden. Afgezien van de vraag of we wel aan zo'n publiek gezondheidsexperiment willen beginnen, zwijgt de commissie vrijwel geheel over het feit dat straks steeds meer kinderen opgroeien bij oudere ouders. Wat doet het met je als je als puber ouders hebt die al bijna met pensioen zijn, of als je dan geen opa en oma meer hebt? Over of dat wenselijk is wordt niets gezegd. Ten derde is het de vraag of een sociaal probleem – veel vrouwen laten de leeftijd waarop zij langs natuurlijke weg zwanger kunnen worden, passeren – hoofdzakelijk in het domein van de geneeskunde opgelost moet worden. De commissie stelt hier tegenover dat de bestaande Ivf-praktijk allang zo is dat vrouwen die op grond van keuzes die ze zelf hebben gemaakt, verminderd vruchtbaar zijn, in staat worden gesteld om nog kinderen te krijgen. Alsof dit punt dus bij deze nieuwe techniek niet opnieuw doordacht zou hoeven worden. Het had ook een aanleiding kunnen zijn om toepassingscriteria te heroverwegen. Daarbij zou ook het onlangs door dezelfde NVOG voorgestelde nieuwe IVF-protocol meegenomen moeten worden. In dat nieuwe protocol wordt IVF voorbehouden aan stellen die bereid zijn de zwangerschap af te breken als er bij de vrucht een ernstige handicap wordt vastgesteld. Getuigt dat dan wel van respect voor de autonome keuzes van mensen? Tenslotte ontbreekt er een belangrijke

overweging in de ethische reflectie van de commissie. Het betreft de vraag in hoeverre we willen toelaten dat het maakbaarheidsideaal en de autonome keuzevrijheid de biologische en natuurlijke ontwikkeling van mensen doorkruist. Het kunstmatig oprekken van de leeftijd waarop vrouwen nog zwanger kunnen raken, staat lijnrecht tegenover de ontwikkeling dat meisjes steeds jonger geslachtsrijp worden. Door uitstelgedrag te belonen met kunstgrepen, komen we steeds verder af te staan van het natuurlijke.

Open rug Sinds 2007 wordt aan iedere zwangere vrouw een structureel echo-

scopisch onderzoek (SEO) aangeboden, ook wel de 20 wekenecho genoemd, met als hoofddoel het onderzoek naar de eventuele aanwezigheid van een open rug of een waterhoofd. Er wordt ook uitgebreid gekeken naar de ontwikkeling van de organen, zodat ook andere lichamelijke afwijkingen kunnen worden gezien. Daarnaast wordt onderzocht of het kind goed groeit en of er voldoende vruchtwater is. De 20 wekenecho heeft belangrijke voordelen. Diverse afwijkingen kunnen bijtijds worden opgespoord. In sommige gevallen kunnen maatregelen worden getroffen die de levensvatbaarheid en de gezondheid van het kind vergroten

of de veiligheid van moeder en kind tijdens de bevalling kunnen verhogen. Toch is bij deze technische ontwikkeling ook een aantal kritische kanttekeningen te plaatsen. De 20 wekenecho blijkt in de praktijk verre van vlekkeloos te verlopen, zo blijkt onder andere uit een peiling van drie patiëntenorganisaties (BOSK, NPV en VBOK, 2010). Drie opmerkelijke uitkomsten waren:

- een kwart van de vrouwen is ontevreden over de begeleiding en informatie nadat er een afwijking op de echo wordt geconstateerd;
- 10 procent van de vrouwen krijgt vooraf geen informatie over de 20 wekenecho of pas tijdens de echo;
- een op de twintig vrouwen weet niet dat de echo vrijwillig is.

Omdat de zwangere met een hele keten van zorg te maken heeft, is het moeilijk om precies te achterhalen wat hier de oorzaak van is.

Een ander probleem is dat de technologische ontwikkeling de politieke afspraken rond de 20 wekenecho inmiddels hebben ingehaald. Was de echo oorspronkelijk alleen bedoeld voor screening op neuralebuis defecten, inmiddels kunnen enkele tientallen afwijkingen worden waargenomen. De gespecialiseerde artsen die vooral betrokken raken nadat er aanwijzingen zijn voor een afwijking, staan keer op keer voor een dilemma: hoe vind ik de balans tussen mijn deskundigheid (wat kan ik waarnemen), mijn plicht (wat moet ik de ouders vertellen) en het belang van de ouders (wat willen zij weten en welke informatie is nuttig)?

Kwaliteit van leven Onderzoek toont inmiddels ondubbelzinnig aan dat sinds de invoering van de 20 wekenecho het aantal late abortussen, dat wil zeggen tussen de 20 en de 24 weken, bij

kinderen met een open rug en een waterhoofdje is toegenomen. Met andere woorden: vaker dan voorheen worden deze kinderen geaborteerd.

Als argument voor het afbreken van de zwangerschap wordt vaak gebruikt dat deze kinderen geen 'kwaliteit van leven' of geen 'waardig' leven zouden hebben. We hebben het dan niet over die kinderen die niet levensvatbaar zijn, maar over kinderen die bij leven met beperkingen van diverse aard en omvang moeten leven.

'Kwaliteit van leven' is een lastig begrip. Het wordt om te beginnen namelijk meestal gebruikt in de (post)moderne context. Kwaliteit heeft dan te maken met menselijke en aardse maatstaven van nut en nuttigheid. In de context van de 20 wekenecho gaat het bovendien om ongeboren

kinderen. Wie voor-
spelt dan de kwaliteit
van leven die zij zullen
ervaren? Uit onderzoek
is al eerder gebleken
dat die kwaliteit door
de kinderen zelf heel
anders wordt beoor-
deeld dan door ouders
en artsen.

Als het gaat om de
vraag naar waardigheid kunnen twee
visies onderscheiden worden, ontleend
aan de twee grondhoudingen die we
in het begin beschreven. Binnen de
klassieke visie is leven altijd waardevol.
Volwaardig mens-zijn en menselijke
waardigheid berusten in het geschapen
zijn naar het beeld van God. Typisch
menselijke kenmerken en vermogens
als bijvoorbeeld bewustzijn vormen niet
de grond van het volwaardig mens-zijn,
maar laten zien wat normaliter de ken-
merken zijn van een mens. Mens-zijn
is belichaamd zijn, nu onder de zonde

en dood, maar voor Gods volk straks
in een verheerlijkt lichaam. Binnen de
(post)moderne visie is er alleen sprake
van volwaardig mens-zijn, menselijke
waardigheid en beschermwaardigheid
na een beoordeling van waarneembare
menselijke eigenschappen als bewust-
zijn, relaties en waardering van eigen
leven. Ieder mensenleven dat die eigen-
schappen niet heeft, wordt als minder-
waardig beschouwd.

Beoordeling Hoe moeten deze twee
veelbelovende technieken beoordelen?
Beide hebben naast hun mooie kanten
immers overduidelijk nadelige gevolgen
als ze verkeerd worden toegepast.
Wanneer we ze vanuit een christe-
lijke levensbeschouwing willen gaan
beoordelen, dan kan het niet anders

dan dat we dat doen op
grond van de klassieke
grondhouding. Die be-
oordeling vindt echter
wel plaats in de context
van de nu geldende
normatieve orde: de
werkelijkheid van de
21e eeuw en de verwor-
ven wetenschappelijke
inzichten. Manipulatie
van die werkelijkheid

(dat wil zeggen: beïnvloeding van de
natuur om ziekte en lijden tegen te
gaan) is niet verkeerd, mits het gegeven
leven als zodanig als waardevol wordt

beschouwd. Doorslaan in de (post)mo-
derne houding leidt tot verheerlijking
van menselijke 'perfectie' en verachting
van de lichamelijke kwetsbaarheid.

We kunnen dan ook niet anders conclu-
deren dan dat vitrificatie van eicellen
voorbehouden zou moeten zijn voor
gevallen waarin sprake is van een strikt
medische indicatie. Ook de bestaande
Ivf-praktijk moet op dit punt tegen het
licht worden gehouden. Tegelijkertijd
zouden jonge vrouwen en mannen
meer voorlichting moeten krijgen en
aangemoedigd moeten worden om
vroegtijdig na te denken en keuzes te
maken over het krijgen van kinderen.
Ook zouden er meer mogelijkheden
moeten komen om werk buitenshuis en
gezinstaking te combineren.

Ten aanzien van de 20 wekenecho geldt
dat deze techniek prima ingezet kan
worden om vroegtijdig belangrijke af-
wijkingen bij ongeborenen te constate-
ren. Tegelijkertijd weten we uit onder-
zoek dat in onze (post)moderne cultuur
deze kennis in veel gevallen leidt tot
een abortus (95 procent van de gevallen
bij een slechte uitslag op de combinatie-
test). Er is meer nodig dan het oplos-
sen van de geconstateerde praktische
problemen rond de 20 wekenecho. Te
denken valt bijvoorbeeld aan een maat-
schappelijk debat over de (bescherm)
waardigheid en maakbaarheid van het
leven en de risicobereidheid en beheer-
singsdrang van ons mensen.

❖ SAMENVATTING

Technische ontwikkelingen op medisch gebied roepen allerlei ethische vragen op. In dit artikel worden vragen gesteld bij twee betrekkelijk nieuwe ontwikkelingen rond het levensbegin: vitrificatie (het invriezen van eicellen) en de 20 wekenecho. Vanuit een christelijke grondhouding moeten deze vragen altijd beantwoord worden vanuit de beschermwaardigheid van alle leven.

Begin van vreugde

'TOEN ELISABET DE GROET VAN MARIA HOORDE, SPRONG HET KIND VAN VREUGDE OP IN HAAR SCHOOT.'

Lucas 1 : 41a, 44

Het is wat met die allerkleinsten van ons, die mensjes in de dop. Je kunt een heel nummer van een kerkelijk blad aan hen wijden ... De Bijbel kent hen natuurlijk ook. Ze heten immers Gods eigen kunstige weefwerk (Psalm 139:13,15). Een enkele keer lezen we ook over hen.

Een tweeling in de tijd van de aartsvaders. Ze zijn een pure gebedsverhoring voor hun moeder. Maar tot haar vertwijfeling beginnen ze in haar schoot al een ruzie om de voorrang, die zelfs de geschiedenis van hun volken zal gaan bepalen – onder Gods leiding (Genesis 25:19-26; Romeinen 9:10-13).

Nog een tweeling uit die tijd. Ze zijn in zonde verwekt en kosten daardoor hun moeder bijna het leven. Maar God bepaalt wie van hen beiden de eerstgeboren drager van de Messiasbeloften zal zijn: hij wordt als een 'baanbreker' geboren, want z'n broertje trekt z'n 'eerstgeboren' handje terug en geeft hem de voorrang (Genesis 38:12-19, 24-30).

Twee tweelingen in Gods beleid in de geschiedenis van het heil voor de wereld! En als het dan echt zover is – over een week vieren we Kerst! – dan is opnieuw aan twee jongetjes in de dop een rol toebedeeld. Op zeker moment staat bij Elisabet in het zuidelijke Judese land een jong familielid voor de deur, Maria uit het noordelijke Nazaret. Het meisje heeft een ongelooflijke boodschap gekregen: ze gaat Gods Zoon en Davids Heer ter wereld brengen. Ongelooflijk? Luister, zei de engel, ga maar eens naar uw oude kinderloze verwante: die

heeft nog maar drie maanden te gaan!

En dan staat ze daar voor de deur en begroet ze Elisabet. En dan blijkt die door de Heilige Geest al op de hoogte te zijn van het verhaal van haar nichtje. Sterker nog: haar zoontje van een goed half jaar springt op in haar schoot; van vreugde, zegt ze zo meteen. De Geest laat hier moeder en zoontje samenspannen om de moeder van de Heiland der wereld maar te overtuigen van het wonder dat zich in haar voltrekt. 'Gezegend ben je, Maria, en gezegend is de vrucht van je schoot!' (42)

En dat andere ventje, in de schoot van zijn jonge moeder? Hij heeft er later, man geworden en in heerlijkheid, zelf voor gezorgd dat we dit verhaal kennen. Misschien wil Hij en passant aanstaande moeders – en ons om hen heen – wel waarschuwen dat ze moeten oppassen met wat ze zeggen en waar ze naar luisteren¹, net als met wat ze eten en drinken in die spannende maanden. Maar zeker zal Hij ons willen overtuigen dat het verhaal van zijn komst in de wereld betrouwbaar is. 'Geloven, Maria, in de vervulling van wat de Heer heeft gezegd,' zegt Elisabet (45). En dan zingt Maria het uit! Advent? In het begin van zijn leven springt de kleine Johannes op en verkondigt ons het begin van de vreugde! De eeuw van het heil is echt aangebroken!

¹ Prof.dr. S. Greijdanus (postuum), *Heilige geschiedenis*. Goes (1951), pag. 84v.

In het begin van zijn leven springt de kleine Johannes op en verkondigt ons het begin van de vreugde! De eeuw van het heil is echt aangebroken!

Traag tot toorn

TEKST: ERIK DE BOER, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

In De Reformatie van 21 mei jl. besteedde hoofdredacteur De Bruijne aandacht aan het boekje *Afscheiding?* van dr. H.J.C.C.J. Wilschut. De auteur reageerde in het nummer van 18 juni en kreeg direct antwoord. In september ging dr. Hans Schaeffer in op het aspect van secularisatie, in Wilschuts boek genoemd als zorgpunt. In zijn column van 8 oktober roerde De Bruijne een ander punt aan met de vraag ‘Hebben gereformeerden de Geest wel?’

In het novembernummer van Nader Bekeken nam persschouwer P.L. Storm een artikel van Wilschuts website over onder de titel ‘Smeekbede om een inhoudelijk gesprek’. De kern: ‘Aan een echt inhoudelijk gesprek over wat door Wilschut en Douma ... naar voren is gebracht over de ontwikkelingen in onze kerken, zijn we toch wel heel hard toe’.

Wie het aantal reacties in De Reformatie ziet en het tijdsbestek waarin ze geschreven zijn, krijgt niet de indruk dat de genoemde auteurs genegeerd of gemarginaliseerd zijn. Wilschut en Storm nemen het voor prof. Douma op, maar te snel. Inmiddels schreef De Bruijne al een toelichting op zijn opmerking over homo’s en kerkverlating (DR 19 nov. jl.). Is men niet te snel tot toorn?

Onwelwillend De Bruijne had in zijn antwoord van 18 juni aan Wilschut beloofd inhoudelijk per aangesneden thema op de door Wilschut gegeven voorbeelden in te willen gaan. Hij doet dat op een concreet punt op 8 oktober en de met name genoemde ‘verontruste gereformeerde’ reageert binnen een week op zijn website – wat onlangs dus in *Nader bekeken* overgenomen is. Is men niet te snel tot toorn?

De angel van de bewuste column lijkt te zitten in de zin ‘de profeten die de gereformeerde traditie charismatisch willen vernieuwen’. Op die zin volgde deze woorden: ‘Juist die charismatische ambities onder ons horen bij de zorgpunten van verontruste gereformeerden, zoals dr. Wilschut. Hun reserves herken ik juist.’ In de tweede alinea merkt De Bruijne anderzijds op dat verontruste gereformeerden hier toch eenzijdig defensief reageren. Hij houdt ons allen tenslotte de confronterende vraag voor: ‘hebben gereformeerden de Geest wel?’ Vervulling met de Geest is geen bezit, maar af te smeken in gebed.

Dr. Wilschut vraagt welk nut het dient dat zijn naam in deze column genoemd wordt: ‘Waar slaat het dan op mij en passant even neer te zetten als verontrust?’ Wij achten dit een zeer onwelwillende lezing. In de eerste plaats kan het Wilschut niet bevreemden dat een van de door hem genoemde thema’s aangesproken wordt. Vervolgens is de typering ‘verontrust’ geen diskwalificatie, maar normale typering. Wie als predikant een eigen website vult wordt een boegbeeld. Tenslotte leest Wilschut ten onrechte het vervolg van de column als tegen hem gericht. De Bruijne zegt *in het algemeen*: ‘toch reageren veront-

ruste gereformeerden hier te defensief. Als het gaat om vervulling met de Geest hoeven geen zgn. charismata als bewijs te dienen. Maar de zwakte van de spiritualiteit van de gereformeerden in het algemeen stelt ons wel voor die vraag: ‘Hebben gereformeerden de Geest wel?’ Wilschut en Storm hebben vooral moeite met het feit dat het grote argument tegen alle geuite zorg over kerkelijke ontwikkelingen lijkt te worden: ‘de tijden zijn veranderd’. Maar dat is geen doodoener. Het is een belangrijk aspect in zaken van levensstijl, geloofsbeleving en kerk-zijn. Op dat vlak heeft De Reformatie meer bijgedragen: verantwoording van veranderingen in denken. Daar hopen we mee door te gaan.

Particuliere website Ondertussen is de particuliere website een lastig fenomeen. Voor de schrijvers: de verleiding om lik op stuk te geven door direct te publiceren. Is dat het echte inhoudelijke gesprek waar om gevraagd wordt? Voor de redacties van bladen: mag verwacht worden dat zulke websites gevolgd worden, waaraan een natuurlijke disciplinerende werking ontbreekt? Ook deze bijdrage wil geen emoties voeden, maar de weg tot gesprek openhouden.

Leren van Petrus

TEKST: BAS LUITEN, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE EN PREDIKANT TE ZWOLLE-CENTRUM ///

De apostel Petrus is een kleurrijke figuur. In zijn enthousiasme wilde hij alles wel doen voor de Heer.

Hij wist ook steeds hoe iets moest gebeuren of juist niet, maar liep daarin vast. Hij wilde Jezus de weg wijzen, maar leerde dat volgen de enige optie is.

An de hand van deze Petrus en het leerproces dat hij doormaakte, schreven Peter Wierenga en Jurrien Robbe een leuk boek over evangeliseren. Ze richten zich speciaal tot mensen die denken dat ze moeten evangeliseren maar niet goed durven en dus voortdurend een schuldgevoel hebben. Ze leggen uit dat het zo niet werkt, net zo min als in het leven van Petrus. Ze gaven hun boek de veelzeggende titel 'Volg Mij'. Door Jezus te volgen en de heilige Geest het werk te laten doen wordt evangeliseren veel meer iets van jezelf, wordt het verrassender en effectiever.

Het boek kent vier schrijfsorten. De auteurs noemen ze *leren* en *leven* van zowel de Bijbel als de theorie. De stukjes zijn kort en vaak origineel. Zo krijgen we het advies om in gesprekken dom, lui en dakloos te zijn. Dat is een grappige manier om te bedenken dat je niet alles moet weten en invullen, maar vragen mag stellen om de ander in het gesprek te krijgen terwijl je een open lijn naar boven houdt zonder de dakpannen van je eigen stellingen.

Alles is ondergebracht in zes hoofdstukken, bedoeld om door te nemen in zes weken. Ze gaan over onze grondhouding, het voeren van een gesprek en het omgaan met moeilijke onderwerpen. Na elk hoofdstuk is een pagina met vra-

gen en enkele opdrachten opgenomen. En nog meer materiaal, voor groepsbespreking en zo, is te vinden op www.volgmij.net.

Al en met al een heel mooi boek, waarin op eenvoudige wijze heel wat kennis en ervaring is verwerkt. Wie dit koopt haalt eigenlijk een training in huis.

Bij drie punten heb ik vragen. Ik kreeg teveel het gevoel dat de ander wordt gezien als object en ik als subject. Het gaat er steeds om hoe ik iets aan die ander kan kwijtraken. Dat is terecht, het gaat om het unieke evangelie. Toch moet de relatie in balans zijn. Als je iemand wil bereiken, moet je hem eerst waarderen met zijn eigen gaven van God ontvangen. Dat gaat verder dan aanvaarden en is de meest natuurlijke weg naar iemands hart.

Ook trof mij dat de auteurs in nogal wat voorbeelden een gemengde verkering beschrijven als een weg waarlangs iemand tot geloof komt. Dat roept vragen op die niet beantwoord worden. Zo'n happy end is natuurlijk mooi, maar dat weet je van te voren niet. Kun je dan zo argeloos schrijven over een verkering die ook veel ellende kan geven?

Tenslotte: op blz. 48 wordt wel erg gemakkelijk gedaan over de verloochening door Petrus, alsof dat een zonde

zou zijn die een mens zomaar kan doen door wat grote woorden te gebruiken. Maar zo gemakkelijk gaat verloochening niet. Het was bij Petrus het resultaat van voortdurend verzet tegen de Heer, elke keer als het ging over lijden en sterven. Verloochening gaat niet per ongeluk, het is de instelling van je hart: erken je Jezus als Heer of niet? Misschien dat dit wat overwegingen zijn bij een tweede druk, die ik deze uitgave van harte gun.

Naar aanleiding van: Peter Wierenga & Jurrien Robbe, *Volg Mij. Hoe jij (net als Petrus) leert evangeliseren*. Barneveld (De Vuurbaak), 2010. Paperback, 198 blz., € 17,50.

Kleine profeten

TEKST: BAS LUITEN, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE EN PREDIKANT TE ZWOLLE-CENTRUM /// FOTO: BRAM VAN DER ZEE

Over een kindje dat kort voor of kort na de geboorte sterft, wordt meestal niet zoveel gezegd. Soms krijgt het een naam, soms ook niet. Het maakt een groot verschil of het kind levend geboren werd of al stierf in de moederschoot. Heeft het de oogjes open gehad, een geluidje gemaakt? Meestal is de begrafenis in kleine kring. Alles is klein, het mandje, het graf. Maar het verdriet is bijzonder groot.

Inbreuk Woorden schieten te kort. De wieg stond klaar, alles leek goed, het kind was soms al voldragen, en toch kon het niet leven. Achteraf is er soms een oorzaak te noemen, soms ook niet. Maar dat is bijzaak. Het verdriet van jonge ouders met lege handen is met niets te vergelijken. Verslagenheid, verbijstering, machteloosheid, verlating, er lijkt geen bodem in te zijn.

Die gevoelens hoeven geen blijk van ongelof te zijn. Geloof neemt het verdriet niet weg maar laat er alle ruimte voor. Jezus hilde bij het graf van Lazarus. De dood is een vijand, voor een volwassene en zelfs voor een bejaarde. Want de mens is niet bedoeld om te sterven. Dat voel je tot op het bot als het zover is. De dood is een inbreuk op het leven, die het allermeeft wordt ervaren waar het jonge kind nog alle beloften in zich had.

Maar er wordt meestal niet lang over gepraat. Na verloop van enige tijd gaat alles weer z'n gang. Met een klop op de schouder wordt al gauw gevraagd: 'Gaat het weer een beetje?' En zeg dan maar eens *nee*. Want dit gaat niet. Ook na een paar maanden niet. Die jonge ouders

zijn op en top vader en moeder, zo voelen zij, zo denken zij, zo reageren zij, maar ze kunnen die gevoelens aan hun kind niet meer kwijt. Als vader en moeder kunnen ze voortdurend niet zijn wie ze zijn. Al vertrouwen zij nog zo op God, dit raakt aan hun manier van bestaan. God weet als enige hoe diep dit gaat, Hij legde die onzichtbare band tussen een vader en zijn kind en tussen een moeder en haar baby.

Vragen Dat neemt niet weg dat er wel geloofsvragen kunnen komen. De meest stoere gelovige kan ervaren dat de grond onder z'n voeten openscheurt bij het

*Te midden van gewichtige
discussies valt iedereen
stil wanneer God een kind
alvast laat binnengaan'*

zien van een gestorven mensje. Zijn godsbeeld kan op slag veranderen. Zijn vertrouwen kan worden weggevaagd. Want dat God zoiets zou doen of toelaten maakt alles anders. Kan God ook zó zijn? *Wil Hij dit?*

Ik heb afgeleerd op deze vraag ja of nee te zeggen. Want zo simpel is het niet. Het is nee en ja tegelijk. Eerst *nee*, *nee* en nog eens *nee*. God wil de dood niet. De Bijbel vertelt ons hoe Hij alles schiep, gaaf, zonder ziekte en sterven. Dat is wat Hij wil.

Maar toen de aarde om onze zonden werd vervloekt, had God de wereld toch zo lief dat Hij haar niet liet vallen. Sinds die tijd zorgt Hij voor een bedorven schepping. Hij regeert alle dingen, nu ook het kwaad dat Hij nooit heeft gewild. Hij verzekert ons dat het kwade Hem moet dienen en dat het daarom ook voor zijn kinderen positieve uitwerking zal hebben (Rom.8:28). In die zin is het antwoord ook *ja*, heel voorzichtig, niet begripend.

Maar *wat* wil Hij hier dan mee? Welke boodschap legt Hij er in als wij een pasgeboren kind moeten begraven?

Heerlijk licht Eens vroegen de leerlingen aan Jezus: 'Wie is eigenlijk de grootste in het koninkrijk van de hemel?' Jezus riep een kind bij zich, zette het in hun midden neer en zei: 'Ik verzeker jullie, als je niet verandert en wordt als een kind, dan zul je het koninkrijk van de hemel *zeker niet binnengaan*. Wie zichzelf vernedert en wordt als dit kind, die is de grootste in het koninkrijk van de hemel' (Mat.18:1-4).

Dit is indringend onderwijs. De leerlingen wilden allemaal de grootste zijn, hoe herkenbaar. Maar in het koninkrijk der hemelen geldt de wet van de kleinste. Kinderen gaan zó met Jezus mee,

maar volwassenen hebben last van hun ego. De vraag is niet wat je inbrengt, maar wat je kwijt wilt raken. De meeste gelovigen hebben dit niet in één keer door. Korte tijd na dit onderwijs van Jezus wilden mensen kinderen bij Hem brengen, ze wilden dat Hij hun de handen zou opleggen. Toen de leerlingen hen berispten, zei Jezus: 'Laat de kinderen ongemoeid, belet ze niet bij Mij te komen, want het koninkrijk der hemelen behoort toe aan wie is zoals zij.' En nadat Hij hun de handen had opgelegd, trok Hij weer verder (Mat.19:13-15). Dit is toegepast onderwijs. De leerlingen vinden hun eigen gesprekken met de Heer belangrijker dan die kinderen. Zij *berispen* hen die op dit idee gekomen zijn, een kindermoment bij de Heer, wie verzint zoiets?! Maar onze Heer Jezus draait dat helemaal om, Hij laat zijn

leerlingen een stapje terug doen om ruimte te maken voor de kleintjes. Zij gaan voor! Dat doet Hij niet voor de aardigheid, maar om zijn onderwijs te laten voelen: *mijn koninkrijk is voor kinderen!* Word klein als een kind, anders sta je voor eeuwig buiten. Papier is geduldig. Ook het papier waarop de Bijbel is gedrukt. We kunnen dit duizend keer lezen zonder het één keer te voelen. Dat wordt anders wanneer de Heer ernaar handelt. Te midden van gewichtige discussies over kerk en koninkrijk valt iedereen stil wanneer God de eeuwige poorten opent en een kind alvast laat binnengaan. Een kind, dat van geen discussie heeft geweten en geen standpunten heeft ingenomen, gaat ieder voor. Het heeft niets bereikt of aan te bieden, maar mag zomaar binnenkomen.

Dit maakt het verdriet om het sterven van een kleintje niet minder. Wel valt er een heerlijk licht over dit korte leventje op aarde. God maakt deze kinderen tot kleine profeten en profetessen. Praten kunnen ze niet, hun boodschap zijn ze zelf. In hen laat God zien hoe je zijn koninkrijk binnengaat.

Genadeloon Het is 12 december 1537. Maarten Luther preekt over de arbeiders in de wijngaard, die een lange of een kortere werkdag maken en toch allen hetzelfde loon ontvangen. In die preek zegt hij: 'Ik heb nu al 20 of 30 jaar met preken en doceren, samen met vele anderen, veel arbeid verricht en vele zorgen doorstaan. Maar daarmee verkrijg ik toch maar precies hetzelfde als de kinderen die vroeg gestorven zijn en maar één uur in de wijngaard zijn werkzaam geweest. Ik zou het ook wel met lede ogen kunnen aanzien en kunnen klagen – God mocht het mij vergeven – omdat Hij mij zo lang laat werken en zo laat zweten, terwijl ik daarvoor toch niets meer ontvangen zal dan een kind dat, nadat het gedoopt is, nog maar één of twee dagen leeft. (...) Ik moet mij echter laten welgevalen dat God zo goed en barmhartig is, dat Hij aan hem die weinig werk doet evenveel geeft als aan hem die veel werk gedaan heeft.'¹ Luther had Gods *genade* ontdekt. In de wijngaard bestaat alleen het loon dat door Jezus Christus werd verdiend. Een lange werkdag voegt daar niet aan toe, een korte doet er niet vanaf. Eersten worden laatsten, laatsten worden eersten. Beiden hebben we nodig, de grote profeten én de kleine.

1 K. Exalto, *Gelijk Loon*, Apeldoorn (1983). Uitgave van Willem de Zwijgerstichting, blz. 36

Is het voor een christen aanvaardbaar om het menselijke leven niet al vanaf de conceptie beschermwaardig te noemen?

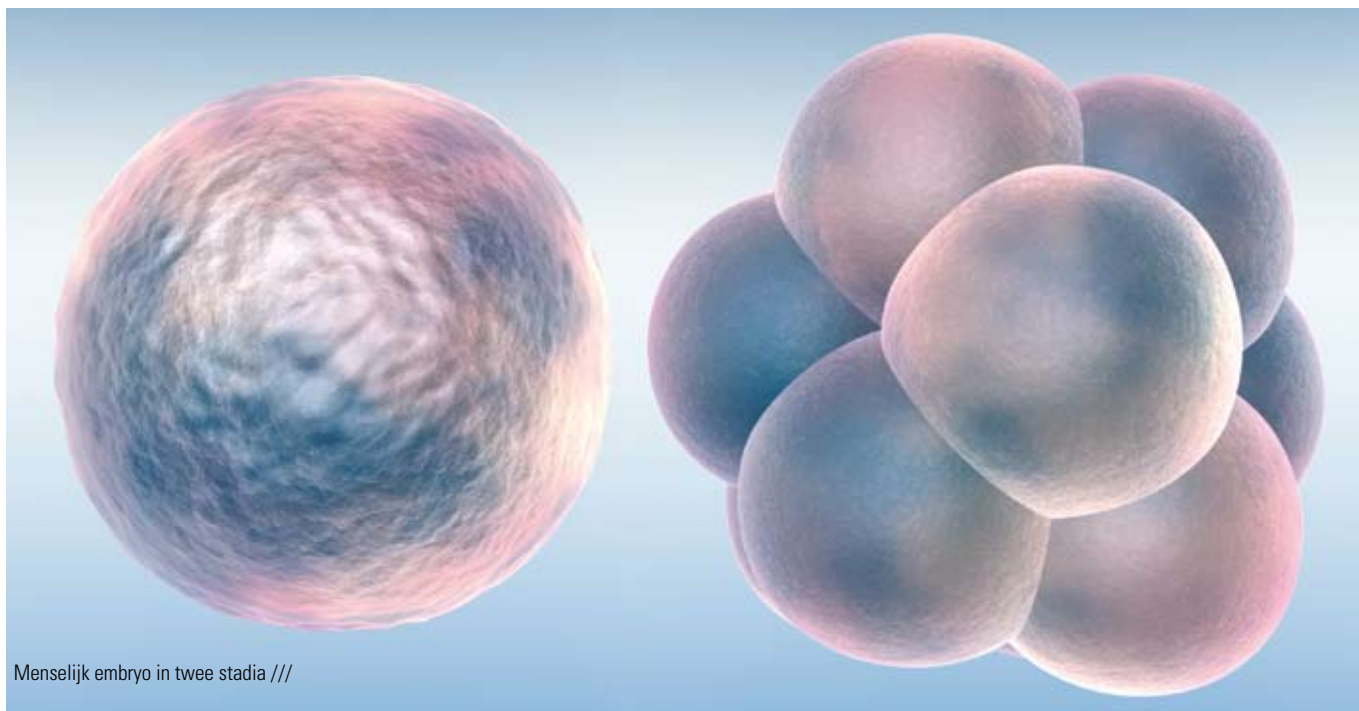
TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOFDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE EN HOGLERAAR ETHIEK EN SPIRITUALITEIT AAN DE TU IN KAMPEN ///

Volgens veel christenen begint het menselijk leven vanaf de conceptie. Dat nieuwe leven moet je beschermen. Daarom geen abortus, geen morning-afterpil en geen spiraaltje. Andere christenen stellen daarbij vragen. Een bevrucht eitje kan in de eerste fase nog veranderen. Het kan zich delen of juist samensmelten met een ander eitje. Bovendien verliest een vrouw in de loop van haar leven ongemerkt nogal wat bevruchte eitjes. Waren dat allemaal naamloze menselijke individuen? Leven ze nu dus bij God? Heb ik zonder het te weten in de hemel misschien meer kinderen dan op aarde? Daarom vinden zulke christenen dat niet de conceptie maar de innesteling van een eitje in de baarmoeder het begin van het leven markeert. Voor de discussies rond abortus of 20 wekencho maakt dit niet uit. Maar het zou minder moeite geven

met IVF en het invriezen of afvallen van bevruchte eitjes. Ook de morning-afterpil of het spiraaltje zou je vrijmoediger kunnen gebruiken, bijvoorbeeld als je in je relatie onbedoeld te ver gegaan bent, of na een verkrachting. Wij mogen hier best serieus over nadenken. Dat doen we ook als we het moment van sterven definiëren. Vroeger kwam dat zodra het hart op-hield met kloppen. Moderne medische kennis maakte reanimatie mogelijk. Hart-longmachines houden een mens 'op gang'. Hersenactiviteit kan gemeten worden. Dat alles heeft onze definitie van 'dood' bijgesteld. Het leidt ook tot visieverschil. De één eist een volledig vlakke grafiek, terwijl de ander de uitval van twee vitale functies voldoende acht. Ook in de bezinning op het begin van het leven mag onze toegenomen kennis doorwerken. Zoals je de defi-

nitie van dood niet kunt afleiden uit Bijbelse typeringen van sterven, zo mag je ook niet alleen op grond van bijvoorbeeld psalm 139 (over God die je in de moederschoot al zag), een definitie van het levensbegin afleiden. Onze verdere kennis moet meewegen.

Alleen, juist die verdere kennis heeft ook een andere kant. Want als zaadcel en eicel samensmelten, ontstaat al de unieke genetische combinatie die zal leiden tot een concrete persoon. Verbonden met die kennis spreken teksten als Psalm 139 juist wel. Mogen we zonder urgente noodzaak storend ingrijpen op dat scheppende werk van God dat al zo gericht is op concrete personen? Past het om mensen-in-wording onder zijn ogen en handen weg te rukken? Niet zozeer de beschermwaardigheid van het leven, maar vooral de eer van de Schepper verzet zich daartegen.

Menselijk embryo in twee stadia ///

Ruth

TEKST: SANDER ISRAELS /// FOTO: ANNELIES DE JONG

Elimelech

Niet ver meer
straks thuis
te komen o
huis Israëls
maar even
over de grens

ik zie je wel
jij droeve mens
en noem
je liefelijke naam
stil, stil! Hoor je
de lichte bode
komen en mij noden
uit deze tent?

Spel, Noömi,
in Moab niet
mijn naam
maar wel in
het ver land
van melk en honing
waar over elk
van onze zonen

mijn God
is
koning.

Naomi

Berooid maar met mijn lief
had ik ons vaderland verlaten
om bodemloos, mijn haren witter
naar een broodheer terug te keren –
God heeft het zaad verstrooid.

De dood kwam als een dief
om moederziel alleen te laten,
in Betlehem kan ik slechts teren
op eerste oogst en wittebrood –
de ironie van Adonai is bitter.

Orpa

Ga niet om mij naar Efrata,
je kunt niet wachten op een kind
en stel dat je een herder vindt
dan vrij je nog boven je stand,
want dit is Davids vaderland.

Ga dus niet vreemd in Israël
achter mij aan, een dorre vrouw.
Een man als Kiljon vind je niet,
en trouwbelofte, kinderwens?
Je bent en blijft een Moabiet.

Mara

Sinds ik de tranen van drie mensenlevens
gehuild heb boven Elimelechs graf,
mijn tweelingzonen, links en rechts gelegen,
ben ik opgedroogd als Moabs bergen stof.

Ik heb niet eens meer tranen voor de kleine
kinderen die nimmer zijn te wachten.
Zou ik om jullie rouwen, meiden,
om vrouwen die liefde naar smachten?

Je tranen kunnen mijn versteende hart niet weken
nu Israels HEER zich hardde tegen mij
wens ik je wat ik mis, ga met Gods zegen –
de grens naar huis komt ginds al dichterbij.

Ruth

Een meid uit Moab in m'n genen,
gefallen voor mijn jonge jood –
met ogen open voor het leven
liet ik mij nemen. Hij is dood

en al wat mij aan hem verbindt
als navelstreng en moederkoek
en aan zijn nooit verwekte kind
bent u, Noömi, en de vloek.

Ik schonk mijn hart en maagdelijkheid
aan Machlon en verbond mijn lot,
mijn ganse ziel en zaligheid
aan Juda's land en volk en God.

Wat zou ik, moeder, ooit nog beven
voor de goden van mijn vader
met deze doden in mijn leven?
Tot in het graf ben ik bij u hem nader.

Mara

Het lieflijk meisje is niet meer
sinds de Almachtige haar heeft verbitterd
en zelfs volkorenbrood in Betlehem
aan mijne kant maar mager is beboterd.

Als jij niet terugkeert op je schreden
en van mijn leed niets hebt geleerd,
volg mij dan naar de stad beneden –
het was jouw keus, de grens is gepasseerd.

Over seks praten? Ouders kunnen het niet!

TEKST: LUCY DOORN – GROENVELD, IDENTITEITSCOÖRDINATOR AAN GOMARUS COLLEGE IN GRONINGEN /// FOTO: MARLIES SPIJKERBOER

Jongeren kijken vandaag de dag TMF, lezen de Fancy of de Yes en leven in een totaal verseksualiseerde samenleving. Zij hebben ouders nodig die seks tot onderwerp van gesprek durven maken. Jongeren moeten van hun ouders horen wat Gods bedoeling is met seksualiteit. Maar willen de jongeren dat gesprek wel? En kunnen ouders dat? En hoe gaat dat op de gereformeerde scholen voor voortgezet onderwijs?

Zwanger In dit artikel vindt u de weerslag van een aantal gesprekken met jongeren van 16 jaar, met een schoolmaatschappelijk werker en met een meisje dat zwanger raakte terwijl ze nog op school zat. Een ding is duidelijk zo blijkt uit het tafelgesprek met de jongelui: als volwassenen laten we het liggen. 'Ik heb nu drie jaar een vriendin, maar van je ouders krijg je alleen een standaardpreek waarin vooral gesproken wordt in termen van: kijk uit wat je doet.' Een jongen voegt toe: 'Op school met verzorging in klas 2 hebben we het gehad over seks en zwanger worden en zo. Maar dan denk je bij jezelf: zwanger worden? Hoe moet je eigenlijk zwanger worden? Waar hebt u het over? Het onderwerp staat dan nog zover van je af', 'Het is gewoon gênant om met je ouders hierover te praten. Ze kunnen het ook niet. Nee, ik hoef er echt geen gesprek over.' Op de vraag of op school wel eens gesproken wordt over omgaan met seks als je nog niet getrouwd bent of over zwanger zijn als je nog op school zit, antwoordt de groep dat dat ook niet nodig is: 'Onze

'Als volwassenen laten we het gesprek over seksualiteit liggen'

school heeft normen en waarden, zwanger zijn op school komt niet echt voor.' Dat wordt beaamd door de schoolmaatschappelijk werker die het in zijn loopbaan maar een keer meegemaakt heeft. Hij heeft toen als brug gefungeerd naar de VBOK (tegenwoordig Siriz). 'Ik merk wel dat meer leerlingen seksueel actief zijn dan ik dacht. Ik hoor regelmatig: ik ben allang geen maagd meer, ik heb het al met die en met die gedaan.' Het lijkt erop dat vmbo-jongeren seksueel actiever zijn dan leerlingen op de havo of op het vwo. Op het vmbo levert je het soms status op. In tegenstelling tot de jongeren is de schoolmedewerker van mening dat het nuttig is om op school over seksualiteit en zwangerschap te praten. 'Door het vroeg bespreekbaar te maken, kun je veel zaken ondervangen. De moeite zit hem in het feit dat de kinderen in een klas heel verschillend zijn. De een wordt heel beschermd opgevoed en heeft heel veel moeite met de ander die over dit onderwerp in alle openheid durft te praten.'

Opvoedochtenden Het gesprek over seksualiteit vraagt veel van docenten. De band tussen docent en klas moet goed zijn. Daarom komt bij een vak als verzorging het thema seksualiteit pas in de tweede helft van het schooljaar aan de orde. Ook wordt op veel scholen het project No Apologize of reLEGS gedaan, projecten waarin jongeren geleerd wordt om te gaan met groepsdruk en waarin ze leren 'nee' te zeggen – nee tegen drugs, tegen roken en tegen seks als jij dat niet wilt. Kortom, jongeren wordt geleerd grenzen aan te geven. Scholen zijn enthousiast over dit project. In het noorden van het land wordt dit uitgevoerd door de Stichting Terwille. In het zuiden is het meestal de stichting De Hoop. En ouders? Wellicht is het een idee om de ooit succesvolle opvoedochtenden op scholen weer op te starten en met elkaar in gesprek te gaan over deze onderwerpen. In kerken ontstaan hier en daar initiatieven. Er zijn mannendagen, gemeentegespreksavonden met als thema seksualiteit; er zijn jeugdverenigingen die het onderwerp aandurven. Leren van elkaar, dat is belangrijk voor volwassenen. Veel veertigers, vijftigers

en zestigers hebben zelf seks voor het huwelijk gehad, maar in de opvoeding doen ze niets met seksualiteit. En dat terwijl uit onderzoek, blijkt dat studenten die seks bewaren komen uit een gezin waar seksualiteit bespreekbaar is. Studenten die voorlichting kregen van vrienden hebben vaker wisselende contacten.

De leerlingen waar ik mee spreek, durven onderling het gesprek wel aan. Een van hen heeft een niet-christelijke vriend. 'Ik praat gewoon met hem over hoever ik wil gaan. Je moet ook op dit punt elkaars mening toch weten?' Ook op feestjes bespreken de jongelui het thema wel eens. 'Vooral over de vraag hoe ingewikkeld het is als je lang verkering hebt en zeker weet dat je bij elkaar blijft en toch geen seks wilt hebben.' Mocht er toch iemand zwanger worden, wat dan? 'Ik zou dan eerst aan de persoon in kwestie vragen: wat vind je er zelf van, en haar dan spontaan om de hals vliegen,' aldus een jongen. De meisjes kijken wat somberder: 'De vrouw zit eraan vast en abortus doe je niet omdat je christen bent, maar anders ...' Met jeugdig optimisme zijn ze ervan overtuigd dat, mocht het ooit voorkomen, dit geen gevolgen zal hebben voor hun vriendschappen.

Ik was zwanger en zat op school

Toen we ontdekten dat ik zwanger was, waren we in eerste instantie heel bang. We zijn allebei christelijk opgevoed, en wat zouden onze ouders er van denken? Na 20 weken kwam het uiteindelijk toch naar buiten. De volgende dag hebben we het aan mijn mentor verteld. We vroegen of we hem even konden spreken. Hij reageerde verrast, zo van: o, o wat nu. Hij had het natuurlijk ook nog nooit mee gemaakt. Maar hij zou alle leraren een brief sturen, zodat ze er rekening mee konden houden. Ook heeft hij het datzelfde uur aan de leraar verteld waar de rest van de klas op dat moment les van had, die heeft het toen aan de klas verteld. Het volgende uur hadden wij weer les met

de klas, maar niemand heeft er dat uur wat over gezegd. Later hebben ze het wel gewoon geaccepteerd. We hebben zelfs een super leuk hobbelpaard van hen gekregen.

Wat ik erg jammer vond dat er veel geroddeld werd op school. Opeens zat iedereen je aan te kijken. Je hoorde mensen praten en als je voorbij liep waren ze in eens stil. In het begin erger je je daar natuurlijk dood aan. Maar op een duur had ik zo iets van laat ze maar het maakt mij toch niks uit. We wonen nu samen en zijn gelukkig.

GKV REAGEERT OP AANSLAGEN IN IRAK

Christenen in Irak zijn steeds vaker slachtoffer van geweld. De Iraakse regering liet een schrijven uitgaan waarin zij de slachtoffers betreurt. De GKv stuurt een brief terug.

Op 2 november 2010 laat het ministerie van Buitenlandse Zaken van Irak een officiële verklaring uitgaan naar de verschillende kerkelijke instanties in Nederland. Daarin betuigt zij diep medeleven met de slachtoffers van de terroristische aanslag op de 'Saida't Al Najat' kerk in 'Karrada' (Bagdad) van zondag 31 oktober.

In reactie op deze verklaring stuurt de GKv nu een brief naar de Iraakse regering. De brief is opgesteld door deputaatschap Relatie kerk en overheid en ondertekend door ds. A. de Snoo. Hij is zegsman namens de GKv in dit soort zaken.

De Snoo dankt de Iraakse regering namens de kerken voor het medeleven. Namens de kerken dringt hij erop aan dat de regering de christelijke burgers alle mogelijke bescherming zal bieden en krachtig zal optreden tegen hun belagers.

In de GKv-brief staat verder dat we als kerken bidden voor het welzijn van onze broeders en zusters in Irak. Ook bidden we voor wijsheid en moed voor de Iraakse regering om te doen wat nodig is voor vrede in het land, ook door het straffen van wie hun medeburgers kwaad doen.

Op de bewuste zondag werden honderden kerkgangers het slachtoffer van geweld in Bagdad. Een gijzelingsactie door gemaskerde daders liep uit op een bloedbad toen de politie de katholieke kerk bestormde. Zeker 46 christelijke gijzelaars en zeven Iraakse militairen

kwamen om het leven. Daarnaast raakten zeker vijftig kerkgangers gewond en ook vijftien militairen. Zeker vijf gijzelnemers werden gedood.

De daders belaagden de katholieke kerk tijdens de zondagavonddienst. De soennitische aan al-Qaeda gerelateerde beweging Islamitische Staat van Irak (ISI) eiste de verantwoordelijkheid voor de actie op.

Zowel de verklaring van de Iraakse ambassade in Nederland als de brief van de GKv aan de Iraakse regering zijn te lezen op de website van de GKv:

www.gkv.nl/nieuws.

VERSCHEENEN: DE WEG - ROUTEPLANNER VOOR HET KONINKRIJK

'Omstreeks die tijd ontstond er grote opschudding naar aanleiding van de Weg' (Handeling 19:23).

Efeze, Turkije - 53 AD. Paulus reist rond en veroorzaakt overal ter wereld onlusten. Het gerucht van 'de Weg' verspreidt zich als een lopend vuur. Wie is toch die reizende sekte van 'Aanhangers van de Weg'? Dit boek onthult die Weg. In 8 thema's behandelt de auteur opzienbarende uitspraken van Paulus, Petrus, Johannes, Jakobus en Jezus en geeft een verrassende uitleg. Het routeplan over navolging, het Koninkrijk en de gerechtigheid wordt uitgestippeld om uiteindelijk bij de bestemming te komen. Volg de route!

Het boek heeft 53 hoofdstukken. De hoofdstukken zijn als het ware de weken van het jaar (meestal 52, soms 53 weken). Dus het is geen dagboek, maar een weekboek. De lezer kan elke week een hoofdstuk lezen bestaande uit

een afgeronde Bijbelstudie. De teksten zijn eerder gepubliceerd als een serie in het kerkblad 'Op de Hoogte' van de gemeente Amersfoort-Hoogland. Daar kwamen veel positieve reacties op. Ze zijn opnieuw gegroepeerd en soms bewerkt.

De auteur, Corné van Dooren, is 45 jaar, woont in Delft en heeft een lange journalistieke ervaring bij vaktijdschriften en christelijke bladen. Hij is gedreven om te ontdekken wat de Bijbel werkelijk te zeggen heeft voor deze tijd. Bijbel-lezen blijft een ontdekkingsstocht in de voetsporen van Jezus.

N.a.v. Corné van Dooren, *De Weg - Routeplanner voor het Koninkrijk*. Zoetermeer (Freemusketeers), 2010. 188 pagina's, € 17,95. ISBN 978 90 484 1510 6

JEUGDLEIDERSCONFERENTIE 2011: 'LERAAR EN LEERLING'

De jeugdleidersconferentie wordt u aangeboden door de Bond van Gereformeerde Ouderverenigingen (BGO). Jongeren die een levende relatie hebben met God. Jongeren die weten dat ze geliefd zijn door hun Vader. Jongeren die voorbeelden in hun leven hebben waar ze van kunnen leren. Jongeren die verlangen naar meer van God en dat willen delen met de mensen om hun heen ... Dat is ons verlangen, en wij geloven dat jij die met jongeren werkt een belangrijke rol speelt in het doorgeven van Gods liefde. Dat je Zijn beeld mag weerspiegelen naar die jongeren. Dat je wat dat betreft een enorme verantwoordelijkheid draagt. Maar ook dat God door jou heen wil werken, en je daar Zijn Geest bij geeft. Wat is het goed om daar samen een paar dagen bij stil te staan, opgebouwd te worden, verhalen

te kunnen delen en God te prijzen en te vragen om Zijn hulp.

Het thema van deze conferentie is 'Leraar & Leerling'. Ben je zelf vooral 'leeraar' naar jongeren, of ben je nog steeds leerling van Jezus? En wat betekent dat dan zoal? En hoe deed Jezus dat eigenlijk, Leraar zijn?

Over de eerste conferentie op 21 en 22 januari 2011 kun je op www.jeugd-leidersconferentie.nl alle informatie vinden. Via deze website kun je je ook aanmelden. We denken dat de sprekers, de muziek, de workshops en alles wat er deze conferentie gaat gebeuren je zullen stimuleren en motiveren in je relatie met God en met de jongeren die God in je leven heeft geplaatst.

Locatie: De Werelt, Westhofflaan 2, 6741 KH Lunteren.

Meer informatie: Kan via harriet@jeugd-leidersconferentie.nl en 06 34647412

BASISCURSUS KOSTER IN DE PRAKTIJK

In de praktijk van alledag is de koster een duizendpoot. Hij doet veel binnen de kerk en voelt zich voor veel verantwoordelijk. Door het volgen van de basiscursus 'Koster zijn in de praktijk' bent u in korte tijd weer op de hoogte van alle belangrijke terreinen rondom het kostersvak: veiligheid, wetgeving, techniek en sociale vaardigheden. De cursus bestaat uit twee modules, die los van elkaar gevolgd kunnen worden. Iedere module bestaat uit drie cursusedagen. Module 1 gaat over veiligheid, wetgeving en techniek. Module 2 gaat over sociale vaardigheden. Aan het einde van de cursus krijgen de deelnemers een certificaat overhandigd. Na het volgen van deze cursus heeft u meer inzicht in de specifieke vaardig-

heden van goed kosterschap, zodat u zich met nog meer kennis van zaken als koster actief kunt inzetten.

Meer informatie over data, locatie, kosten en aanmelden: www.cgm.nl onder activiteiten.

WINTERACADEMIE: MACHT!

In 2011 organiseert ForumC in samenwerking met Stichting voor Christelijke Filosofie en studentenverenigingen CSFR en VGS een Winteracademie, getiteld: Macht!

Omdat macht in ieders leven een rol speelt, en voor een deel zelfs de weg bepaalt die we gaan, is de vraag hoe wij hier tegenover macht moeten staan. Wat is macht? Hoe gaan we om met macht? En met onmacht? Hoe ontstaat macht? Moeten we als christenen wel een machtspositie willen nastreven? Vraagt God ons niet nederig te zijn? Kun je eigenlijk wel macht uitoefenen zonder daarbij mensen te schaden? Ook rijzen tal van vragen binnen vakgebieden. Zijn er voor christenen grenzen aan de vrijheid die wordt gegeven aan techniek? Heeft de rechter de macht om te bepalen wat recht is?

De Winteracademie bestaat uit een lezing en forum op vrijdagavond en twee seminarrondes op zaterdag. M.m.v. Anton Westerlaken, Rene Fransen, Herman Paul, Jan van der Stoep, Paul Lieveer, Dicky Nieuwenhuis, Fokko Oldenhuis, Anneke de Wolff, Gerrit Glas, Johan Graafland, Marc de Vries en anderen.

Aan de voorbereiding van de Winteracademie werken dit jaar studenten van de vereniging C.S.F.R. en VGSA mee.

Kosten: 40 euro. Studenten: 25 euro (inclusief borrel op vrijdagavond en lunch op zaterdag). Meer informatie en aanmelden vanaf 15 december op

www.winteracademie2011.nl. Locatie: St-Gregoriuscollege, Nobeldwarsstraat 9, Utrecht.

HELPEN BIJ PSYCHIATRISCHE MOEITEN

ADHD. Manisch Depressief. Autisme. Persoonlijkheidsstoornissen. Als diaken kun je het zomaar tegen komen in je wijk. En dan?

Vind je het ook moeilijk om gemeentelieden met deze problemen te helpen? Zou je daar meer voor toegerust willen zijn? Wil je weten hoe je er voor deze gemeentelieden kunt zijn? Het Diaconaal Steunpunt en De Wegwijzer willen samen met het diaconale bureau van de CGK een reeks regionale toerustingsavonden organiseren over dit onderwerp. Waarover moet het volgens jou gaan op deze avonden? Welke informatie heb jij nodig? Reageer nu en geef je specifieke vragen aan de diaconaal consulent door. Hij hoort graag van jullie! (038) 427 04 80 Meer informatie:

www.diaconaalsteunpunt.nl.

UIT DE KERKEN ///

Beroepen:

Te Bunschoten-West: M.K. Drost te Harderwijk-Noord.

Een kind is ons geboren, een zoon is ons gegeven; de heerschappij rust op zijn schouders. Deze namen zal hij dragen: Wonderbare raadsman, Goddelijke held, Eeuwige vader, Vredevorst (Jes. 9:5).

Bestuur, redactie en vormgever van De Reformatie wensen de lezers gezegende feestdagen toe.

De kerk is blij

want via een community-based programma helpt de Redeemed Gospel Church in Nairobi (Kenia) honderden ondervoede kinderen met een gezond dieet. Dit is de kerk, dit zijn wij. Waar één lid blijdschap ervaart, delen alle leden in de vreugde. Help de kerk, omdat je er zelf deel van uitmaakt. Steun Tear en geef lokale kerken de kans om in hun eigen omgeving vreugde te brengen.

www.tear.nl Bank 41 400

tear
tegen armoede

Onze grootste wens:
**ALLE KINDEREN
EEN VOLLE MAAG!**

✓ SCHOOLMAALTIJDEN

€5,-

✓ 3 KIPPEN

€15,-

✓ 1 GEIT

€20,-

✓ 1 GROENTETUIN

€30,-

✓ 1 KOE

€50,-

Redeem
Kind

REDEENKIND.NL

Hoe breng je hier het Evangelie?

www.transworldradio.nl
ING 77.23.42

trans world radio
Nederland

laat het Evangelie overal horen